

Галина Германович

Медичні терміни з компонентами на позначення соматичних понять вухо, горло, ніс у сучасній українській мові

Studia Ukrainica Posnaniensia 6, 27-35

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ З КОМПОНЕНТАМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ СОМАТИЧНИХ ПОНЯТЬ *ВУХО, ГОРЛО, НІС* У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

ГАЛИНА GERMANOVICH

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів — Україна
germanovich_galina@i.ua

TERMINY MEDYCZNE Z KOMPONENTAMI
NA OZNACZENIE SOMATYCZNYCH POJĘĆ *UCHO, GARDŁO, NOS*
WE WSPÓŁCZESNYM JĘZYKU UKRAIŃSKIM

HALYNA HERMANOWYCZ

Lwowski Narodowy Uniwersytet imienia Iwana Franki, Lwów — Ukraina

STRESZCZENIE. W artykule rozpatrzono ukraińskie terminy medyczne na oznaczenie somatycznych pojęć *ucho, gardło, nos* i terminy złożone z odpowiednimi międzynarodowymi komponentami *aur(y)-, ot(o)-, laryng(o)-, tonsill(o)-, faryng(o)-, ryn(o)-*. Poruszono problem zamienności wskazanych leksemów. Wykazano ich aktywne zastosowanie oraz słowotwórczą mobilność.

MEDICAL TERMS WITH COMPONENTS
ON IDENTIFICATION OF NOTIONS *EAR, THROAT, NOSE*
IN MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

HALYNA HERMANOVYCH

Ivan Franko Lviv National University, Lviv — Ukraine

ABSTRACT. In the article Ukrainian medical terms on identification semantic *notions ear, throat, nose* and terms-composites with appropriate international components *aur(o)-, ot(o)-, laryng(o)-, tonsol(o)-, pharyng(o)-, rhin(o)-* have been analyzed. The problem of their interchange has been brought up. Their productivity and word formation mobility have been defined.

Невід’ємним складником української терміносистеми є медична термінологія. Загальні питання творення медичних термінів були й залишаються актуальними, оскільки більшість з них — іншомовні та, як правило, походять з латинської і грецької мов.

Наприклад, у ХХ – на поч. ХХІ ст. іншомовні компоненти в українському мовознавстві розглядали В. Акуленко, Н. Кобзар, І. Кочан та інші вчені. Детально описували українську медичну термінологію Ю. Бражук, О. Вікторіна, Н. Гимер, Г. Дидик-Меуш, М. Дмитрук, Г. Золотухін, І. Іваненко, В. Калько, Т. Лепеха, Н. Литвиненко, Т. Луковенко, Н. Місник, Л. Пиріг, Д. Сизонов, Л. Симоненко, О. Стрижаковська, Т. Файчук, Н. Цісар та ін. Напр., О. Вікторіна досліджувала лексику народної медицини й лікувальної магії в степових говірках Дніпро-Бузького межиріччя¹, І. Іваненко вивчала українську логопедичну терміно-

¹ О. М. Вікторіна, *Лексика народної медицини і лікувальної магії у степових говірках Дніпро-Бузького межиріччя*, автореф. дис. ... канд. філол. наук, Кіровоград 2009.

логію², Т. Луковенко — українську гомеопатичну лексику³, Т. Файчук працювала над біологічною та медичною лексикою в лікарських порадиниках XVI – XVIII ст.⁴ тощо.

Основою професійного мовлення медика є вживання фахових термінів високого рівня стандартизації, точність формулювань, доречність і логічність викладу. Отже, аналізуючи лексичний склад фахового мовлення медика, виявлено, що лівову частку в ній посідає термінологічна лексика, а українські компоненти ще не були в полі зору дослідників. Медична лексика є однією з найдавніших терміносистем. Вона формувалася як на світовій, так і на власній мовній основі. Розвиток та вдосконалення медичної термінології можна простежувати через наукові праці, фахові посібники, медичні словники.

У цій статті з'ясуємо, чи відповідають медичні терміни з компонентами на позначення соматичних понять *вухо, горло, ніс* та терміни-композиції з міжнародними відповідниками *аур(и)-, от(о)-, ларинг(о)-, тонзил(о)-, фаринг(о)-, рин(о)-* таким вимогам термінологічної норми: 1) співвіднесення терміна з поняттям; 2) однозначність терміна в межах певної термінологічної системи; 3) точність; 4) нейтральність; 5) системність; 6) наявність чіткої дефініції; 7) короткість (стислість) у плані вираження; 8) відсутність синонімів чи омонімів у межах однієї терміносистеми; 9) доброзвучність та словотвірна мобільність; 10) нормативність, тобто відповідність нормам сучасної літературної мови⁵, чи співвідносяться терміни з національними та міжнародними компонентами між собою.

Мета статті — схарактеризувати українські медичні терміни з компонентами на позначення соматичних понять *вухо, горло, ніс* та терміни-композиції з відповідними міжнародними компонентами *аур(и)-, от(о)-, ларинг(о)-, тонзил(о)-, фаринг(о)-, рин(о)-* за лексико-семантичними групами та парадигматичними відношеннями; виявити їхню словотвірну мобільність у сучасній українській літературній мові.

Об'єкт дослідження — медичні терміни-композиції із соматичними компонентами. Предмет — їхні лексико-семантичні ознаки, особливості термінів із запозиченими та національними компонентами. Матеріал зібрано з *Медичного ілюстрованого словника Дорланда (2007)*, *Українсько-латинсько-англійського тлумачного словника* М. Павловського, Л. Петрух, І. Головка (1995), *Українсько-латинсько-англійського медичного енциклопедичного словника* (укладачі Л. Петрух, І. Головка) (2013), *Тлумачного словника медичних термінів* Н. Литвиненко, Н. Місник (2010), *Нового словника іношомовних слів* Л. Шевченко, О. Ніки, О. Хом'як, А. Дем'янюк (2008) та *Словника чужослів* П. Штепи (1977).

Сома (гр. *soma* — тіло): 1) тіло на відміну від психіки; 2) тканина тіла на відміну від зародкових клітин; 3) тіло тканини⁶. У *Новому словнику іношомовних*

² І. М. Іваненко, *Українська логопедична термінологія: структура, семантика, функціонування*, автореф. дис. ... канд. філол. наук, Сімферополь 2010.

³ О. Т. Луковенко, *Українська гомеопатична лексика*, автореф. дис. ... канд. філол. наук, Донецьк 2011.

⁴ Т. Г. Файчук, *Біологічна та медична лексика в лікарських порадиниках XVI – XVIII ст.*, автореф. дис. ... канд. філол. наук, Київ 2004.

⁵ І. М. Кочан, *Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології*, навч. посіб., Київ 2013, с. 57–58.

⁶ *Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда* (переклад 30-го, американського видання), у 2 томах, Львів 2007, т. 2, с. 1679.

слів термін “*сoма*” має два значення: 1) (гр. *soma* = тіло) — мед. тіло організму, крім материнських клітин спор у рослин і клітин зародкового шляху або статевих клітин у тварин; термін увів німецький біолог А. Вейсман; 2) (д.-інд. *Soma*) — у давньоіндійській міфології — божественний галюцинований напій (сік) і божество цього напою, що відігравав важливу роль в обрядах жертвоприношень. Окремо виділено *сомато-* (гр. *soma*, — *atos* = тіло) — у складних словах позначає “тілесний”⁷.

Актуальність дослідження термінів із соматичними компонентами зумовлена необхідністю встановити специфіку соматичного символу в терміні-комPOSITITІ та визначити лексико-синтаксичні особливості слів з такими компонентами. Зазначимо, що в українській медичній мові існують терміни, що складаються з міжнародних терміноелементів грецького чи латинського походження, а також українського походження. Лексеми із соматичними компонентами є лише в медичній галузі. До соматичних міжнародних компонентів належать: *карді(о)-*, *гем(о)-*(*гемат(о)-*), *от(о)-*, *офтальм(о)-*, *псих(о)-* та ін. В українській мові наявні такі відповідники: *кров*, *серце*, *вухо*, *око*, *голова* та ін. Серед соматичних компонентів уживають і застарілі слова, як-от: *вуста*, *чоло*, *перст*.

Розглянемо лексеми з компонентом *вух(о)-* та міжнародними компонентами *аур(и)-*, *от(о)-*. *Вух(о)-* — „*auricle* [лат. *auricula*] (визн.1); *auris* [лат. *auris*; грец. *ous*] (визн. 2). 1) частина зовнішнього вуха, не розмішена в голові. Ін. назва *вушна раковина*; 2) орган слуху й рівноваги. Складається із зовнішнього вуха, середнього вуха і внутрішнього вуха”⁸. *Аури-* *aur(i)* [лат. *auris* вуха] частина складних слів, що означають зв'язок з вухом⁹. *Ото-* *ot(o)-* [грец. *ous* вуха] частина складних слів, що вказує на відношення до вуха¹⁰.

Найбільше лексем із цими компонентами зафіксовано в *Медичному ілюстрованому словнику Дорланда*. Компонент *вух(о)-* є частиною семи лексем, *аур(и)-* — лексем, з компонентом *от(о)-* налічується 44. Виявлено також лексеми *аурид*, *аурин* та *вушко*, що не мають відношення до органа слуху, напр., *вушко* — 1) передсердя; 2) невеличкий орган, ортодонтичне з'єднання, що зазвичай використовується з боком, сплавленим або припаяним для кращого ротаційного контролю¹¹.

За допомогою компонента *вухо* утворилися такі складні терміни, як: *вухо авіатора*, *Блейнвілля вуха*, *вухо боксера*, *Вільдермута вуха*, *внутрішнє вуха*, *волосате вуха*, *гонконгівське вуха*, *Дарвіна вуха*, *вухо діабетика*, *згорнуте вуха*, *зовнішнє вуха*, *кагоське вуха*, *вухо “кажана”*, *келихоподібнє вуха*, *котяче вуха*, *Морея вуха*, *Моцарта вуха*, *вухо плавця*, *вухо пляжника*, *вухо сатира*, *середнє вуха*, *сінгапурське вуха*, *тропічне вуха*, *вухо фавна*, *шийнє вуха*¹².

У *Новому словнику інішомовних слів*, який уклали Л. Шевченко, О. Ніка, О. Хом'як, А. Дем'янюк (2008), виокремлено 5 лексем із частиною *аур(и)-* та 16 лексем із частиною *от(о)-* і тільки 18 з них використовуються на позначення медичних термінів, напр.: *аурикула (аврикула)*, *аурикулодіагностика*, *аурикулярний*¹³, *отодектоз*, *отоларинголог*, *отоліти*, *отологія*, *оторея*,

⁷ Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк, *Новий словник інішомовних слів*, за ред. Л. І. Шевченко, Київ 2008, с. 570.

⁸ *Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда...*, т. 1, с. 141.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само, т. 2, с. 1264.

¹¹ Там само, т. 1, с. 328.

¹² Там само, т. 1, с. 327–328.

¹³ Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк, *ззнач. джер.*, с. 73.

отосклероз та інші¹⁴. Лексеми *аурикулярія* — “базидіальний гриб родини аурикулярієвих, що росте на хмизу”, *ауринігмент* — “мінерал класу сульфідів золотаво-жовтого кольору з алмазним блиском”¹⁵ та *отоманка* — “засновник Османської імперії”¹⁶.

У цих словниках зафіксовано медичні терміни *аускультация*, *аускультативний*, у яких перша частина *ау-*. Вони стосуються *органа слуху*, напр., *аускультация* — вислуховування звуків організму здебільшого для з'ясування стану легень, серця, плеври, черевної порожнини та ін. органів, а також для діагностики вагітності¹⁷.

Усі слова з компонентом *аур(у)-*, *от(о)-* позначають: 1) **процеси**: *аурикулотерапія*, *ауринарій*, *отографія*, *отодинія*, *отоміаз*, *отопластика*, *ототоксичність* та ін., напр., *отоскопія* — дослідження вуха за допомогою отоскопа¹⁸; 2) **назви захворювання**: *отит*, *отобіоз*, *отоенцефаліт*, *отоліт*, *отомастоїдит*, *отомікоз*, *отомукормікоз*, *отопіорея*, *оторея*, *отосклероз*, *отоспонгіоз*, *отоцист*, напр., *отоцефалія* — вроджена аномалія, що характеризується відсутністю внутрішньої щелепи і сполучення вух нижче обличчя¹⁹; 3) **такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього**: *аурикуловентрикулярний*, *аурикуляр*, *аурикулярний*, *отитний*, *отогенний*, *отодектиновий*, *отоконій*, *отокраніальний*, *отологічний*, *отоневрологічний*, *отосклеротичний*, *ототоксичний*, напр., *отофарингеальний* — такий, що стосується вуха і глотки²⁰; 4) **медичні прилади, інструменти**: *ауріскоп*, *отоскоп*, *отоакаріаз*, напр., *отосальпінкс* — слухова труба²¹; 5) **назви фахівців**: *отолог* — фахівець у галузі отології²²; 6) **назви наук, розділів, спеціальностей**: *отоларингологія*, *оториноларингологія*, *отологія*, *отоневрологія*, напр., *оторинологія* — розділ медицини, що займається діагностикою, лікуванням і профілактикою захворювань вуха та носа²³; 7) **клітини, роди**: *отобіус*, *отоцентор*, напр., *отодектес* — рід коростяних кліщів родини Psoroptidae. *O. supnotis* паразитує в зовнішніх вушних каналах котів, собак, лисиць і тхорів, викликаючи отодексичну коросту і отоакаріаз²⁴; 8) **ділянка органа**: *отокраніум* — ділянка кам'янистої частини скроневої кістки, що оточує кістковий лабіринт²⁵.

Слів із компонентом *вух(о)-* значно менше (6 лексем). Вони відносяться до однієї групи — **такий, що стосується органа**: *вухоподібний*, *вушко-шлунковий*, *вушний*, *вушно-скроневий*, *вушно-черепний*, напр., *вушно-носовий* — такий, що стосується вуха і носа²⁶.

Загальноживане слово “**горло**” (1) глотка; 2) зів; 3) передня частина шиї²⁷ в медицині має відповідники-терміни *гортань* та *глотка*. *Гортань* — *larynx*

¹⁴ Там само, с. 440–441.

¹⁵ Там само, с. 73.

¹⁶ Там само, с. 441.

¹⁷ *Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда...*, т. 1, с. 141.

¹⁸ Там само, т. 2, с. 1265.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

²¹ Там само, т. 2, с. 1264.

²² Там само.

²³ Там само.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

²⁶ Там само, т. 1, с. 328.

²⁷ Там само, т. 1, с. 458.

(лат., від грец.) м'язово-хрящова структура, вистелена слизовою оболонкою, з'єднана з верхньою частиною трахеї і глоткою нижче язика та під'язикової кістки; основний сфінктер, що захищає вхід до трахеї і функціонує як головний орган. Утворена дев'ятьма хрящами, з'єднаними зв'язками і вісьма м'язами²⁸. **Глотка** *pharynx* [грец. "горло"] м'язово-перетинчастий прохід між ротовою порожниною та хоанами і гортанню та стравоходом. Частина глотки, розміщена вище від рівня м'якого піднебіння, становить носову частину глотки і з'єднується зі слуховою трубою²⁹. Ці українські соматичні компоненти мають відповідники **ларинг(о)-** ("laryng(o) — частина складних слів, що означає належність до гортані"³⁰), **тонзил(о)-** ("tonsill(o) — частина складних слів, що вказує на зв'язок із мигдаликом або мигдаликами"³¹), **фаринг(о)-** ("pharyng(o) — частина складних слів, що вказує на зв'язок з глоткою"³²). У *Медичному ілюстрованому словнику Дорланда* зафіксовано 10 лексем з компонентом **глотка, гортань** — три лексеми, **ларинг(о)-** — це частина 42 лексем, **тонзил(о)-** — 8 лексем, **фаринг(о)-** — 34 лексеми. Усі ці слова можна поділити на такі групи: 1) **процеси**: *глоткографія, ларингектомія, ларингограма, ларингометрія, ларингопластика, ларингоскопія, тонзилотомія, фарингалгія, фарингодинія, фарингоскопія* та ін., напр., **тонзилектомія** — хірургічне видалення мигдалика або мигдаликів³³; 2) **назви захворювання**: *ларингальгія, ларингопараліч, ларингопатія, ларингопіоцеле, ларингоптоз, ларингосклерома, ларинготуберкульоз, ларингофарингіт, тонзиліт, тонзиломікоз, тонзилопатія, фарингіт, фарингітид, фарингокератоз, фаринголарингіт, фаринголіз, фаринголіт, фарингоцеле* та ін., напр., **ларингіт** — запалення гортані, звичайно із сухістю та болючими відчуттями в горлі, хрипотою, кашлем і утрудненим ковтанням³⁴; 3) **такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього**: *гортанний, глотковий, глотково-гортанний, глотково-носовий, глотково-ротовий, ларингітний, ларингоскопічний, тонзилітний, фарингеальний, фарингектазія, фарингітний* та ін., напр., **горловий** — 1) такий, що стосується зіву; 2) велярний³⁵; 4) **медичні прилади, інструменти**: *ларингоскоп, ларингостат, ларингостробоскоп, ларинготом, фарингоскоп*, напр., **фаринготом** — різальний інструмент, який використовують при хірургії глотки³⁶; 5) **назви фахівців**: **ларингоскопіст** — спеціаліст з ларингоскопії³⁷; 6) **назви наук, розділів, спеціальностей**: **ларингологія** — розділ медицини, що має справу з горлом, глоткою, гортанню, носоглоткою і трахеобронхіальним деревом³⁸.

Опрацювавши лексеми із компонентами **ларинг(о)-, тонзил(о)-, фаринг(о)-** у *Новому словнику інішомовних слів*, виявлено 16 слів, що мають належність до медицини і є частинами слів із соматичними компонентами (**ларингалізація, ларингальний, ларингіт, ларингоектомія, ларинголог, ларингологія, ларингоскоп, ларингоскопія, ларингоспазм, ларингостеноз, ларинготомія,**

²⁸ Там само, т. 1, с. 328.

²⁹ Там само, т. 1, с. 439.

³⁰ Там само, т. 1, с. 939.

³¹ Там само, т. 2, с. 1815.

³² Там само, т. 2, с. 1881.

³³ Там само, т. 2, с. 1815.

³⁴ Там само, т. 1, с. 939.

³⁵ Там само.

³⁶ Там само, т. 2, с. 1882.

³⁷ Там само, т. 1, с. 940.

³⁸ Там само, т. 1, с. 939.

*ларинготрахеїт*³⁹, *тонзиліт*⁴⁰, *фарингіт*, *ларингоскоп*, *фарингоскопія*⁴¹) і тільки одна лексема *ларингофон* — „спеціальний мікрофон для перетворення акустичних коливань в електричні, що знаходиться біля гортані та є частиною телефонного апарата в шоломі льотчика, космонавта, танкіста”⁴² — має інше значення.

Особливими є лексеми з компонентом *ніс-*, оскільки виявлено частинку *нос(о)-* (притаманно українській мові чергування звуків *і з о*) та *наз-* (від латинського *nasus*), а також слова з грецькими відповідниками *рин(о)-* та *рин-*. *Ніс* (лат. *nasus*; грец. *Rhis*) 1. Спеціальний орган обличчя, де містяться початковий відділ дихальної системи, і рецептори відчуття нюху⁴³. *Рин(о)-* *rhin(o)-* [грец. *rhis*] — частина складних слів, що вказує на зв'язок з носом чи носоподібним утворенням⁴⁴. У *Медичному ілюстрованому словнику Дорланда* зафіксовано 25 лексем із частинами *нос(о)-*, *наз-* та 59 — з *рин(о)-*, які можна поділити на такі групи: 1) **процеси**: *риноентомофторомікоз*, *ринокантектотомія*, *риноманометрія*, *ринопластика*, *ринорафія*, *ринорея* та ін., напр., ***риноскопія*** — огляд носових ходів риноскопом⁴⁵; 2) **назви захворювання**: *назосептин*, *назофарингіт*, *риноантрит*, *риновірус*, *ринодинія*, *ринокіфоз*, *риноларингіт*, *риноліт*, *риномікоз*, *ринонекроз*, *ринедема*, *риніт* та ін., напр., ***риносальпінгіт*** — запалення слизової оболонки носа та евстахієвої труби⁴⁶; 3) **такий, що стосується органа, його захворювання або діє на нього**: *носо-бронхіальний*, *носовий*, *носо-війковий*, *носоглотковий*, *носо-губний*, *носо-сльозовий*, *риновірусний*, *риногенний*, *ринопластичний* та ін., напр., ***риноскопичний*** — такий, що стосується риноскопії⁴⁷; 4) **медичні прилади, інструменти**: *назофаринголарингоскоп*, *назофарингоскоп*, *риноманометр*, *ринометр*, напр., ***риноскоп*** — інструмент для огляду носа⁴⁸; 5) **назви фахівців**: *ринолог* — фахівець із ринології⁴⁹; 6) **назви наук, розділів, спеціальностей**: *риноларингологія*, напр., ***ринологія*** — наука, що вивчає ніс та його хвороби⁵⁰; 7) **клітини, роди**: *носоглоткові гедзі*, *риновіруси*, *ринокладієлла*, напр., ***ринеструс*** — рід мух родини Oestridae, які відкладають личинки в носових ходах коней (Європа, Азія та Африка)⁵¹; 8) **ділянка органа**: *носоглотка*, *назоспінальна*, *риноцеле*, *риненцефалон*, напр., ***риніон*** — цефалометрична точка, розміщена на нижньому кінці шва між носовими кістками⁵².

Компонент *ніс* є частиною таких складних термінів: *зовнішній ніс*, *ніс коллі*, *розчеплений ніс*, *сідлоподібний ніс*⁵³ та *ніс горбатий*, “*ніс дога*”, *ніс загострений*, *ніс подвійний*, *ніс сідлоподібний*⁵⁴.

³⁹ Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк, *ззнач. джер.*, с. 342.

⁴⁰ Там само, с. 598.

⁴¹ Там само, с. 619.

⁴² Там само, с. 342.

⁴³ *Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда...*, т. 1, с. 1191.

⁴⁴ Там само, т. 2, с. 1540.

⁴⁵ Там само, т. 2, с. 1541.

⁴⁶ Там само, т. 2, с. 1541.

⁴⁷ Там само.

⁴⁸ Там само.

⁴⁹ Там само, т. 2, с. 1540.

⁵⁰ Там само.

⁵¹ Там само, т. 2, с. 1539.

⁵² Там само.

⁵³ Там само, т. 1, с. 1191.

⁵⁴ *Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник*, у 4 томах, укладачі: Л. І. Петрух, І. М. Головка, Київ 2013, т. 2, с. 738.

У Новому словнику іношомовних слів зафіксовано одну лексему із частинкою *рен(о)-* (*renit*) на позначення медичного терміна та три лексеми з латинським відповідником *наз-*. Ці слова мають відношення до носа, хоча не є медичними термінами (*назалізація, назалізувати, назальний*⁵⁵).

Полісемія зафіксована в таких словах: *аурикулярний* — 1. Вушний; такий, що стосується вуха. 2. Слуховий, вушний; такий, що стосується вуха⁵⁶, *отоліт* — 1. Статоконій. 2. Кристали кальцію у внутрішньому вусі хребетних тварин або в отоцисті безхребетних⁵⁷, *отоцист* — 1. Слуховий пухирець у зародка, зародок внутрішнього вуха. 2. Слухова сумка в деяких тварин⁵⁸, *горловий* — 1. Такий, що стосується зіву. 2. Велярний⁵⁹, *носовий* — 1. Такий, що стосується носа. 2. Звук мови, що виникає при проходженні потоку повітря через ніс⁶⁰.

Незважаючи на полісемію того чи іншого слова, кожне зі значень стосується вуха, горла чи носа.

Серед опрацьованих термінів виявлено синонімію: *аурископ, ото-скоп* — інструмент для візуального обстеження вуха та визначення рухомості барабанної перетинки⁶¹; *отодектична короста, паразитарний отит, отоакаріаз* — ураження вуха в котів, собак та домашніх кроликів кліщами⁶²; *отодинія, оталгія* — біль у ділянці вушної раковини чи зовнішнього слухового ходу⁶³; *статоконій* — одна з дрібних вапняних гранул у желатинозній статоконієвій мембрані, що увінчує присінкові плями (мембрана статоконій). Ін. назви *отоліт, отоконій і вушний кристал*⁶⁴; *отоцентр, аноцентр* — рід кліщів родини Ixodidae⁶⁵; *ларингопараліч, ларингоплегія* — параліч гортані⁶⁶; *фарингалгія, фарингодинія* — біль у глотці⁶⁷; *риналгія* — біль у носі. Ін. назва *ринодинія*⁶⁸; *ринокантектомія, риномектомія* — висікання внутрішнього кута ока⁶⁹; *ринолалія* — змінена мова внаслідок певної аномалії носових структур. Ін. назви *гнусавість, гугнявість*⁷⁰; *ринорагія, епістаксис* — кровотеча з носа; ін. назва *носовий крововилив*⁷¹; *ринофарингеальний, носоглотковий* — такий, що стосується носа і глотки⁷²; *назофарингіт* — запалення носової частини глотки. Ін. назва *епіфарингіт і ринофарингіт*⁷³; *ринофікомікоз, риноентомофторомікоз* — форма ентомофторомікозу конідіобола, що характеризується розвитком великих поліпів у підшкірних тканинах носа та приносових пазухах⁷⁴; *назо-*

⁵⁵ Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк, *ззнач. джер.*, с. 407.

⁵⁶ *Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда...*, т. 1, с. 141.

⁵⁷ Там само, т. 2, с. 1264.

⁵⁸ Там само, с. 65.

⁵⁹ Там само, т. 1, с. 458.

⁶⁰ Там само, с. 785.

⁶¹ Там само, т. 2, с. 1265.

⁶² Там само, с. 1264.

⁶³ Там само, с. 1259.

⁶⁴ Там само, с. 1705.

⁶⁵ Там само, т. 1, с. 80.

⁶⁶ Там само, с. 940.

⁶⁷ Там само, т. 2, с. 1881.

⁶⁸ Там само, с. 1539.

⁶⁹ Там само, с. 1540.

⁷⁰ Там само.

⁷¹ Там само, т. 1, с. 621.

⁷² Там само, с. 1199.

⁷³ Там само, с. 1131.

⁷⁴ Там само, т. 2, с. 1540.

гастральний, носо-шлунковий — такий, що стосується носа і шлунка⁷⁵; *рино-манометр* — манометр, що використовується в риноманометрії. Ін. назва *назо-манометр*⁷⁶; *назосептальний, носово-перегородковий* — такий, що стосується носової перегородки⁷⁷; *назоціліарний, носо-війковий* — такий, що стосується очей, брови і кореня носа чи такий, що уражає їх, напр., *носово-війковий нерв*⁷⁸.

Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник подає синоніми до українських термінів із соматичним компонентом *нос(о)-*, напр.: *носоверхньощелепний* — *назоатральний, носовійковий* — *назоціліарний, носогорловий* — *назофарингальний, носогубний* — *назолабіальний, носолобовий* — *назофронтальний, носоорбітальний* — *носоочноямковий, носоповіковий* — *назофальний, нососльозовий* — *назолакримальний, носо-шлунковий* — *назогастральний, носощічний* — *назобукальний*⁷⁹.

Синонімія простежується як серед термінів іншомовного походження, так і в українських відповідниках.

Нерідко вищезгадані соматичні компоненти можуть стояти в постпозиції або всередині, але лексичне значення “частина складних слів, що має зв'язок з вухом, горлом чи носом” зберігається, напр., *аденосинусопневмопатія, аденотонзилектомія, аденофарингіт*, тощо, напр., *аносмія* — відсутність нюху⁸⁰.

П. Штепа пропонує національні відповідники до слів на *от(о)-, тонзил(о)-, фаринг(о)-, рин(о)-*: *отит* — *вухозапал, отографія* — *вухоопис, отологія* — *вухознавство, отоскоп* — *дзеркальце (вушне), отофон* — *слухавка, тонзиліт* — *мигдалозапал, фарингіт* — *зівоzapал, ларинготомія* — *зіворостин*⁸¹, *назальний* — *носовий*⁸², *риноблепорія* — *нежить, ринокарцинома* — *носопістряк, ринологія* — *носознавство, ринорагія* — *носокровотеча*⁸³.

Проблема взаємозаміни лексем залишається відкритою і недостатньо вивченою до сьогодні. Виявлено, що медичний термін *нежить* (1. Катаральні виділення із слизової оболонки носа в немовлят при вродженому сифілісі. 2. Септицемія кролів⁸⁴) не відповідає застарілому терміну *риноблепорія і сучасному риніт* (запалення слизової оболонки носа⁸⁵). Очевидно, не потрібно шукати міжнародним загальнозживаним термінам українських відповідників.

Нині активно вживаються слова з опрацьованими соматичними компонентами, напр., *ринза* (ліки), *називіт* (ліки), про що свідчать засоби масової інформації.

Отже, слова з компонентом *вухо, горло, ніс* та іншомовними відповідниками *аур(у)-, от(о)-, ларинг(о)-, тонзил(о)-, фаринг(о)-, рин(о)-* позначають: процеси; назви захворювань; приналежність до органа або дію на нього; прилади; осіб за професією; назви наук, спеціальностей; клітини, роди; ділянки органа.

⁷⁵ Там само, т. 1, с. 1199.

⁷⁶ Там само, т. 2, с. 1540.

⁷⁷ Там само, т. 1, с. 1199.

⁷⁸ Там само.

⁷⁹ Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник..., т. 2, с. 738.

⁸⁰ Н. П. Литвиненко, Н. В. Місник, *Тлумачний словник медичних термінів*: рос., лат. та укр. мовами: для лікарів, науковців, студ. мед. навч. закл., Київ 2010, с. 56.

⁸¹ Там само, с. 390.

⁸² Там само, с. 198.

⁸³ Там само, с. 312.

⁸⁴ Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда..., т. 1, с. 1147.

⁸⁵ Там само, т. 2, с. 1539.

Опрацьовані терміни не відповідають ознакам однозначності (наведено полісемію таких лексем) та синонімії (наведено синоніми як до слів іншомовного походження, так і їхні українські відповідники).

Компоненти *аур(и)-*, *от(о)-*, *ларинг(о)-*, *тонзил(о)-*, *фаринг(о)-*, *рин(о)-* не поєднуються безпосередньо з українськими основами. Більшість компонентів — це компоненти іншомовного походження, що мають конкретне лексичне значення, яке зберігається повністю або частково в похідних словах.

Перспектива цього дослідження полягає в тому, що терміни із соматичними компонентами потребують вивчення для укладання цілісної системи, оскільки медицина не стоїть на місці, з'являються новітні методи діагностики хвороб, нетрадиційні методи їхнього лікування, отож, виникає потреба у творенні нових термінів, а також в уніфікації їхньої граматичної структури. Медичне термінотворення є спільною справою і медиків, і мовознавців. Необхідно працювати над створенням єдиної медичної номенклатури.